

tışmalara katılmakta ve din âlimlerine daha az ihtiyaç duymaktadırlar. Artık kendi köylerinde düşünülmesi mümkün olmayan "Avrupa İslâm'ı" oluşturma gibi fikirler edinebilmekte, kendi sorunlarına cevap verebilecek bir dinî-ilmî seviyeye ulaşma çabasına girebilmektedirler. Diğer bazı Avrupa ülkelerinden farklı olarak Portekizli müslümanlar arasında radikal grupların bulunmaması dikkat çekicidir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 11 Eylül ve Madrid'deki saldırılar kınanmış, özellikle Lizbon Merkez Camii imamı Şeyh Dâvûd Münîr bu dönemde sağduyulu açıklamalar yaparak gerilimin tırmanmasını önlemiştir.

Uzun süre tarih ve kültüründeki İslâm unsuruyla yüzleşmekten çekinen Portekiz'de İslâm ve Arap kültürüyle ilgili çalışmalar yapan tek kuruluş, 1942 yılında vefat eden, Endülüs tarihi ve sömürgecilik dönemi Arap-İslâm dünyası uzmanı David Lopes adına Lizbon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde oluşturulan Instituto de Estudos Árabes e Islâmicos "David Lopes"dir. Kurumun temel amacı özellikle Batı Endülüs'teki Arap-İslâm kültür tarihi üzerine yoğunlaşarak Avrupa yayımlılığı sırasında karşılaşılan Afrika, Türk ve Doğu İslâm ülkeleriyle Portekiz arasındaki ilişkileri araştırmaktır. Günümüz İslâm kültürü de Arapça öğretiliyle desteklenerek Fas, Libya ve bazı Körfez ülkelerine öğrenciler gönderilmektedir. Fundação Calouste Gulbenkian'ın (Calouste Gulbenkian Vakfı) desteğiyle açılan kütüphanede İslâm tarih ve kültürüyle ilgili Portekiz'de bugüne kadar yayımlanmış olan 3000 kadar kitap yer almaktadır.

Lizbon Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Instituto de Ciências Sociais da Universidade de Lisboa [ICS/UL]) araştırmacılarından Nina Clara Tiesler öncülüğünde Avrupa'da İslâm ve özellikle günümüz Portekiz müslümanları hakkında yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Tiesler, 2005 yılında Portekiz kültürü etkisi altında yaşayan ve Portekizce konuşulan bölgelerdeki müslümanlarla (Muçulmanos em Espaços Lusófonos [MEL-net]) ilgili internet üzerinde bir araştırma ağı (www.MEL-net.ics.ul.pt) kurmuştur. Buraya üye akademisyenler Gine Bissau ve Mozambik gibi müslüman ülkelerin yanı sıra müslüman göçü almış Angola, Brezilya, Doğu Timor ve Macau vb. ülkelerde İslâm tarih ve kültürleri üzerine araştırmalar yapmakta, periyodik olarak bir araya gelerek çeşitli konferans ve seminerler düzenlemektedirler.

BİBLİYOGRAFYA :

- Maria Celeste Mateus das Neves de Canelas Lopes, *A Comunidade Ismaelita de Lisboa: Comportamentos económicos e possível incidência religiosa na esfera económica*, Lisboa 1988; F. Soares Loja, "Islam in Portugal", *Islam, Europe's Second Religion: The New Social, Cultural and Political Landscape* (ed. Shireen T. Hunter), Westport 2002, s. 191-203; N. Clara Tiesler, "National Database on Portugal", *L'Islam et les musulmans dans l'Europe élargie: radioscopie / A Guidebook on Islam and Muslims in the Wide Contemporary Europe* (ed. Brigitte Marécha), Louvain-la-Neuve 2002, s. 123-129; a.m.f., "Muçulmanos na Margem: A Nova Presença Islâmica em Portugal", *Sociologia, Problemas e Práticas*, sy. 34, Lisbon 2000, s. 117-144; a.m.f., "No Bad News From the European Margin: The New Islamic Presence in Portugal", *Islam and Christian-Muslim Relations*, XII/1, Birmingham 2001, s. 71-91; a.m.f., "Novidades do Terreno: Muçulmanos na Europa e o caso Português", *Análise social*, XXXIX/173, Lisboa 2005, s. 827-849; A. R. Nyki, "Arabic Inscriptions in Portugal", *AI*, sy. 11-12 (1946), s. 167-183; Fr. M. Rogers, "Observations on Some Recent Publications on Portugal", *The Hispanic American Historical Review*, XXXVIII/4, Washington 1958, s. 542-547; AbdolKarim Vakîl, "From the Reconquista to Portugal Islâmico: Islamic Heritage in the Shifting Discourses of Portuguese Historiography and National Identity", *Arqueologia Medieval*, VIII, Mertola 2003, s. 5-16; J. Mapril, "Bangla masjid: Islão e bengalidade entre os bangladeshianos em Lisboa", *Análise social*, XXXIX/173 (2005), s. 851-873.

ALİ MURAT YEL

PORTO NOVO

Batı Afrika ülkelerinden
Benin'in başşehri
(bk. BENİN).

PORTUGAL

(bk. PORTEKİZ).

POST

(پوست)

Şeyhlik makamını ifade eden terim.

Sözlükte "deri, kabuk, cilt" mânâsına gelen Farsça **post** kelimesi Türkçe'de "hayvan derisi" anlamında kullanılır. Özellikle küçük ve büyük baş hayvan derisinden yapılan minder ve seccadeye **post** veya **pösteği** (püsteği) denir. Eskiden evlerde ve bilhassa tekkelerde yaygın biçimde kullanılan posta tasavvufta gerçek anlamının yanı sıra şeyhlik makamını ifade eden bir mânâna da yüklenmiştir. Şeyhin oturduğu post mensup bulunduğu tarikatın pîrinin ma-

kamıdır ve şeyh posta oturmakla tarikat pîrini temsil eder. **Post-nişin** (posta oturan) tekke şeyhi, posta geçmek "bir tekkeye şeyh olmak" anlamına gelir.

Tarikatlarda post geleneği Hz. İbrâhim'e kurban etmesi için gönderilen koçun postuna dayandırılır. Mevlevîlik ve Bektaşîlik'te makam postunun yanı sıra sembolik anlamlar taşıyan çeşitli postlar vardır. Güneş batarken kızıl renk aldığı ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî bu sırada vefat ettiği için Mevlevîlik'te Mevlânâ'yı temsil eden makam postunun rengi kızıldır. Ayrıca kızıl tecellî ve zuhur rengi olarak kabul edilir. Mevlevîhânelerde meydân-ı şerifte bulunan kırmızı post Sultan Veled, beyaz post Âteşbâz-ı Velî makamını temsil eder. Matbahtaki "saka postu" veya "ayak postu" denilen siyah post ise dervişin mürşide teslimiyetinin işareti sayılır. Bu posta saka postu denmesinin sebebi Kur'an-ı Kerîm'deki, "Biz her şeyi sudan yarattık" âyetidir (el-Enbiyâ 21/30). Makam postu semâhâne kapısının tam karşısında serilir; bu postun ucundan semâhâne kapısının ortasına kadar çekilmiş sanal hatta "hatt-ı istivâ" adı verilir. Mevlevîhânelerde postnişinin oturduğu yer zeminde biraz yüksek olduğu için buraya "post kubbesi" denilmiştir. Mevlevîlik'te âyinin sonunda postnişin tarafından post gülbankı okunur. Âyin başlamadan önce şeyhin post üzerinde oturarak okuduğu dua ile âyinin sonunda duâgû dedenin şeyhin huzurunda okuduğu dua "post duası" diye adlandırılır.

Bektaşîlik'te Hacı Bektaş Zâviyesi'nde bulunan on iki post on iki imamı, on iki büyük peygamberi ve on iki büyük Bektaşî velîsini temsil eder. Bektaşîlik'te ayrıca pîr, rehber ve mürşid postları vardır. Pîr postu Hacı Bektâş-ı Velî'yi, mürşid postu Hz. Peygamber'i, rehber postu Hz. Ali'yi ifade eder. Genel olarak bütün tarikatlarda postun şekline de sembolik anlamlar yüklenmiştir. Öne doğru çıkıntı yapan başköşe mihrap, başköşeyle birlikte diğer dört köşe beş vakit namaz, ayrıca dört köşe şeriat, tarikat, mârifet ve hakikat kapılarını ifade eder. Öte yandan dinin zâhirî yönüne "post-ı şeriat", bâtinî ve mânevî yönüne "mağz-ı hakikat" adı verilmiştir. "On derviş bir posta sığar, iki padişah bir ülkeye sığmaz" atasözleriyle mânevî terbiye görmüş kimselerde makam ve mevki hırslarının olmadığı vurgulanır.

BİBLİYOGRAFYA :

- Ahmed Rifat, *Mir'âtü'l-makâsîd*, İstanbul 1293, s. 270; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 367-389; a.m.f., *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 37-39; Sü-

leyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1991, s. 385-386; A. Schimmel, *İslam'ın Mistik Boyutları* (trc. Ergun Kocabıyık), İstanbul 2001, s. 234; H. Hüseyin Top, *Mevlevî Üsûl ve Âdâbı*, İstanbul 2001, s. 97-98; Yahyâ Âgâh b. Sâlih el-İstanbulî, *Mecmûatü'z-Zarâif Sandûkatü'l-Maârif: Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm* (haz. M. Serhan Tayşi, s.nşr. Ülker Aytekin), İstanbul 2002, s. 225-230; Nurhan Atasoy, *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*, Ankara 2005, s. 259-260; Pakalın, II, 779-780; R. Levy, "Post", *İA*, IX, 578.

SAFİ ARPAGUŞ

POSTA

(bk. BERİD; MENZİL; PEYK; ULAK).

POSTEL, Guillaume (Wilhelm) (1510-1581)

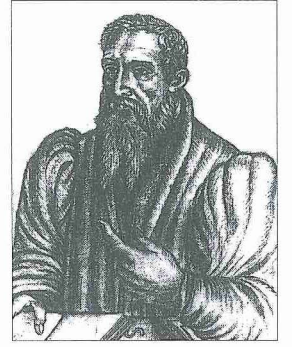
Fransız şarkiyatçılığının
kurucularından, hümanist filozof.

Avranches'a bağlı Barenton yakınındaki Dolerie köyünde yoksul bir anne babadan doğdu ve onları küçük yaşta kaybetti. Paris'te Sainte-Barbe Collège'inde okudu; Grekçe, Latince, İbrânîce ve diğer semitik dilleri öğrendi. Daha sonra Rouen'e yerleşti; burada dönemin ünlü bilgini Guillaume Budé, Marguerite de France ve I. François ile iyi ilişkiler kurdu, onlardan destek gördü. Fransa'nın 1535'te Osmanlı Devleti'ne gönderdiği ilk dâimî elçi olan Jean de la Forest'in maiyetinde yer aldı; bu görevi sırasında Rumca, Kıptîce, Ermenice, Arapça ve Türkçe öğrendi. Üç yıl sonra beraberinde İstanbul'dan topladığı birçok değerli yazma eserle Fransa'ya döndüğünde Paris'teki Collège des Lecteurs Royaux'da (Collège de France) matematik, Grekçe, Arapça ve İbrânîce profesörlüğüne getirildi. Bu arada Fransızca ilk Arap dili gramerini yazdı (*Grammatica Arabica*, 1538-1539). Geçirdiği bir bunalım sonunda kalemini artık Tanrı yolunda kullanmaya karar verdi, üç ay içinde *De Orbis Terrae Concordia* adlı eserini yazdı. 1543'te hocalıktan ayrıldı ve Roma'da Cizvitler'e katıldı; ancak kısa bir müddet sonra aykırı fikirleri yüzünden tarikattan çıkarıldı. 1549'da Kudüs üzerinden İstanbul'a gitti ve iki yıl kadar orada kalmasının ardından Avrupa'ya dönüp birçok şehirde başı boş dolaştı; bir ara Viyana Üniversitesi'nde ders verdi. 1555'te hakkında açılan sapkınlık davasında suçlu bulunarak Roma'daki engizisyon hapisanesinde üç yıl yattı. Daha sonra Paris'te Saint Martin-des-Champs Manastırı'na kapatıldı ve orada öldü.

"Bilgin ve deli" denilen Postel yaşamındaki kararsızlıklara, sıkıntılara ve denge-sizliklere rağmen Latince ve Fransızca birçok eser kaleme almış, devrine göre ileri bir yöntemle dünyanın ve Fransa'nın birer haritasını çizmiştir. Onun kimliği, karmaşık kişiliği ve düşünceleriyle dönemi üzerinde derin etkiler bıraktığı kadar savunduğu tezlerle dünyayı hâlâ etkilemeye devam ettiği söylenebilir. 1939 yılında Postel Dostları Derneği tarafından öldüğü manastırın duvarına, üzerinde "Evrensel Uzlaşmanın Havârisi" yazısının yer aldığı bir plakette çakılmış ve ölümünün 400. yıl dönümünde memleketi olan Avranches'da uluslararası bir kolokyum düzenlenerek sunulan bildiriler basılmıştır (*Guillaume Postel 1581-1981*, Paris 1985). Doğduğu köyün kilisesinde de Collège de France'a profesör tayin edildiği 1538 yılında yapılan bir vitrayı bulunmaktadır.

Dünyanın büyük değişikliklere uğradığı, coğrafi keşiflerin yapıldığı, hümanizma, Rönesans ve Reform hareketlerinin yaşandığı bir dönemin fikir adamı olan Postel'in kendini Katolik veya Protestan saymadığı ve Müseviliğe, daha çok da onun vecd, murakabe ve duaya dayanan Kabala gizemciliğine ilgi duyduğu söylenmektedir. Dinde hoşgöründen yana bir tavır sergilemiş, belki de adını koymadan dinsel bir hümanizmayı savunmuştur. Nitekim teslis inancına karşı çıkan Michel Servet'in Calvin tarafından 1553'te Cenevre'de yakılmasına, yazdığı *Apologia pro Serveto*'da şiddetle karşı çıkmıştır. *De Orbis Terrae Concordia* başlıklı (Paris 1543; Basel 1544), ikinci bölümünü Hz. Muhammed ve İslâmiyet'e ayırdığı eserinde de evrensel bir uzlaşmanın esaslarını ortaya koymakta ve diğer semavî dinlerin Hıristiyanlığın içinde eridiği tek bir inanç sisteminin hâkim olacağı evrensel bir hıristiyan devletinin kurulması gerektiğinden bahsetmektedir. Ancak bu evrensel uzlaşma modelini daha sonra kısmen terkettiği ve diğer dinlerin kendi kimliklerini yitirmeden de evrensel bir toplum içinde varlıklarını sürdürebileceğini savunduğu bilinmektedir.

Postel genel olarak Türkler'i ve Osmanlı Devleti'nin başlangıç ve gelişmesini, teşkilât yapısını ele aldığı *De la République des Turcs* adlı eserinde (Poitiers 1552; *Des histoires orientales* [Paris 1575, 3. bs.]; Jacques Rollet'nin giriş ve açıklayıcı notlarıyla, İstanbul 1999), çağdaşı diğer Rönesans dönemi hümanist ve bilginlerinin dinlerinin "baş düşmanı" saydıkları ve bazan da "Asya'daki inlerinden, mağaralarından çıkan insanlar" şeklinde söz ettikleri Türk-

Guillaume
(Wilhelm)
Postel'in
kara kalem
portresi

ler'i savunmuş, özellikle Batı'daki Türk imajında kökleşmiş olumsuz düşünceleri düzeltmeye çalışmıştır. Bu tutumundan dolayı Türkler'in avukatlığını yapmakla suçlanan Postel, Türkler'in Ön Asya'da yayılmalarını, Oğuzlar'ın Selçuklu Devleti'ni kurmalarını, Tuğrul ve Çağrı beylerin İslâm dünyasında egemen bir konuma gelmesini tarihsel süreçte uygun biçimde açıklayan dönemin ender âlimlerinden biridir. Osmanlılar'ı anlatırken kişisel gözlemlerine dayanarak Hıristiyanlık'ta hoş karşılanmayan çok eşliliğin hükümdarlar ve zenginler dışında pek yaygın olmadığını belirtmiş, adaletin hızlı işleyişini, Türkler'in kanaatkârlığını, ibadet yerlerinin sessizliğini, hamamların temizliğini övmüştür. Postel'in sağlığında üç defa basılan bu eserin (1552, 1560, 1575) son baskısına daha önce Bartholomaeus Georgiewitz tarafından hazırlanarak yayımlanan bir Türkçe sözlüğün (*De Turcorum ritu et moribus*, Antwerpen 1544) tekrar düzenlenmesi ve Türk dili açısından önemli bir belge olan şekli eklenmiştir.

İslâm'ın ve Doğu edebiyatlarının bir hayranı olarak Kur'an-ı Kerim'i Latince'ye (*Alcorani*, Paris 1543), Ahd-i Cedid'i Arapça'ya çeviren ve Fransa'da ilk defa Arapça'nın gramerini yazan Postel'in pek çok eseri bulunmaktadır (bir listesi için bk. Bouwsma, bibl.; bk. Secret, bibl.). Bunlardan yukarıda sayılanlardan başka *La raison de la monarchie...* (Paris 1551), Galya tarihini anlattığı *L'histoire mémorable des expéditions...* (Paris 1552), kurulmasını tasarladığı yeni dünya düzeninde kadınların oynayacakları rolü Venedik'te rastladığı ermişlik iddiasında bulunan bir kadına gönderme yaparak açıkladığı *Les très-merveilleuses victoires des femmes du nouveau monde...* (Paris 1553) ve *Description et charte de la terre sainte...* (Paris 1553) adlı eserleri sayılabilir. Ayrıca on iki farklı dilin alfabetinin harflerini konu ettiği *Linuarum duodecim caracteribus differentium Alphabetum* (1538) adlı bir eseri bulunmaktadır.